
ДРАГАНА ЋОРОВИЋ

Универзитет у Београду, Шумарски факултет –
Одсек за пејзажну архитектуру и хортикултуру, Београд

УДК 72.036(497.1)"19"(049.32)
72.071.1:929 Злоковић М.(049.32)
72.071.1:929 Добровић Н.(049.32)

ПОСЕБАН ПОГЛЕД НА МЕДИТЕРАНСКЕ ПРЕДЕЛЕ АРХИТЕКТОНСКОГ МОДЕРНИЗМА

ПРИКАЗ КЊИГЕ: ЉИЉАНА БЛАГОЈЕВИЋ,
*ИТИНЕРЕРИ: МОДЕРНА И МЕДИТЕРАН.
ТРАГОВИМА АРХИТЕКАТА НИКОЛЕ
ДОБРОВИЋА И МИЛАНА ЗЛОКОВИЋА,*
БЕОГРАД 2015, ЈП СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК;
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ,
АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ.

Књига *Итинерери: модерна и Медитеран*, др Љиљане Благојевић, архитекте и, у време када је дело објављено, ванредног професора Архитектонског факултета Универзитета у Београду, појавила се 2015, у суиздавачком подухвату ЈП „Службени гласник” и Архитектонског факултета у Београду. Званична признања додељена Љиљани Благојевић за ову књигу до сада су: Награда „Ранко Радовић”, за 2015. годину, у категорији критичко-теоријских текстова о архитектури, урбанизму и граду, и *Grand Prix* 38. Салона архитектуре, 2016. Објављивање студије о градитељским и животним итинерерима у *веку Југославије*¹ проминентних архитеката

---

¹ Blagojević, Lj. (2015) *Itinereri: moderna i Mediteran. Tragovima arhitekata Nikole Dobrovića i Milana Zlokovića*, Beograd: JP Službeni glasnik; Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet, str. 38.

модерниста – у време обележавања пола века од смрти Злоковића, 2015, и Добровића, 2017 – ангажује савремени приступ у проучавању историје и теорије (модерне) архитектуре, културне историје и историје уметности и друштва, у суперпонираној гекултуролошкој (и геополитичкој) сфери митског и модерног Медитерана.

Монографија *Итинерери: модерна и Медитеран*, у следу је досадашњих теоријских и историјских, архитектонских истраживања др Благојевић, у оквиру којих су објављене књиге: *Модерна кућа у Београду, 1920-1941* (Београд, 2000), *Modernism in Serbia: The Elusive Margins of Belgrade Architecture, 1919-1941* (Cambridge, Mass., 2003), *Нови Београд: оснорени модернизам* (Београд, 2007). Најновија књига Љиљане Благојевић заснована је на дугогодишњем продубљеном научном истраживању модерне и модернизма у архитектури и урбанизму и исцрпном разумевању архитектонског и животног опуса истакнутих модерниста, Милана Злоковића (1898-1965) и Николе Добровића (1897-1967). Вишеслојност ове студије чине познавање и поимање корена и одлика архитектонске и опште културе и уметности предмодерног и модерног доба европске цивилизације. У књизи се испитује културна трансгресија архитектонског модернизма првенствено критичком анализом теоријских и емпиријских истраживања, у највећој мери дела архитеката Добровића и Злоковића, архитектонских пројеката и изведених објеката, подигнутих и пројектованих вртова, објављених књига, цртежа, фотографија, најзад прецизним праћењем трајекторије животних путева актера који припадају или гравитирају географском подручју Медитерана. То је појам који обележава настанак и значење релација између архитектонске модерне, *вернакуларног* у архитектури медитеранског приморја балканског залеђа, и *модерног медитеранства*, односно изналажења начина за пренос медитеранске културе и традиције, „вернакуларних принципа кроз модерну архитектуру [...] уз уважавање климатских и географских посебности и [...] одбацујући регионализам”².

Књига је структурирана у девет поглавља, названих по топонимима испреплетаних животних пејзажа Николе Добровића и Милана Злоковића: 1. *Italienische Reise*; 2. Галиција; 3. Балканске експедиције; 4. Медитеран; 5. Јужни Јадран (Потрага за здрављем, Улцињ, Бока Которска); 6. Путовање по Западу; 7. Дубровник; 8. Митски Медитеран и 9. Модерна на Медитерану. Итинерери камена. Осим наведене, главне теме књиге која је усмерна ка проучавању

---

2 Исто, стр. 78.

архитектонске културне трансгресије модернизма и модерног медитеранства, развија се неколико латералних токова. Поред осталог, важна тема је проблематизовање питања и савремене друштвене улоге архитектуре и архитеката и, кроз концепт *модерног медитеранства*, актуализовање у великој мери данас занемареног енвајронменталног аспекта, иначе инхерентног градитељској делатности. Исто тако, у прецизном и дисциплинованом начину на који је у књизи изложена материја, издваја се дубоко разумевање ауторке за сам процес пројектовања и грађења – описи архитектонских објеката и пројеката су дати тако да се, осим основног дескриптивног нивоа, у њима открива суштина и комплексност архитектонске делатности, као на пример код архитектонске анализе Хотела „Ко-оп”, отвореног 1939. у Улцињу, по пројекту загребачких архитеката Хинка Бауера и Маријана Хаберлеа³.

Коришћена грађа у књизи почива на фондовима приватних збирки (у чему посебну важност има архива породице Злоковић, али и лична сведочења академика Ђорђа Злоковића и архитекте Милице Мојовић, сина и кћери Милана Злоковића), као и различитих институционалних архива. У опсежном попису цитираних извора и литературе, као и додатним објашњењима у напоменама, види се широк ракурс који је интелектуална база овог дела и која може да буде посебна надструктура путоказа за даља истраживања. Сви елементи у књизи, и графички и текстуални, имају подједнаку важност у корпусу монографије, односно у „интерпретативној мрежи” која се у њој ствара – фотографије, цртежи, мапе, све илустрације у књизи, нису неми фрагменти, већ органска алтернација у сазвучју с писаним деловима ове синтетичке студије, која је, као и архитектонски пројекти чврсте структуре – дефинисана, функционална, доследна, забавна и инспиративна целина.

Један од важних аспеката књиге је то што приказујући дијалог између архитектонских поетика Злоковића и Добровића, и њихових различитих професионалних и животних линија, као и дијалог сваког од њих понаособ са свеукупним окружењем, истовремено прилежно проучава, уважава, и самим тиме одсликава и историју архитектонске културе модернизма у медитеранском приморју, у којем, у ширем контексту, своје место заузимају и Београд, Србија и бивша Југославија. У приказаним оквирима теоријских и историјских утемељења европске архитектонске модерне на простору Медитерана, које Љиљана Благојевић испитује, оцртавају се и

---

3 Исто, стр. 116-117.

односи између главних и латералних токова трансформација архитектонских парадигми, као и односи између „малих” и „великих”, или „развијених” и „неразвијених” културних средина, у чему се недвосмислено исказује неодрживост ових стриктних подела. Књига *Итинерери: модерна и Медитеран*, као и остале књиге ауторке, усмерена је на суштинско упознавање архитектонске културе. У том контексту, цитирамо Добровићев превод Гетеове (Johann Wolfgang Goethe) реченице: „Оно што човек зна, може тек и да види”⁴. Посебан поглед на пејзаж архитектонске модерне, у којем *Итинерери* Љиљане Благојевић склапају универзално и локално, садашње и прошло, уметничко и митско – доприноси у нашој средини разумевању сопствене архитектонске културе, а тиме и историје и идентитета.

Фотографија Милоша Црњанског преузета из књиге *Атлас о Црњанском*, аутора Слободана Зубановића; власништво је Задужбине Милоша Црњанског у Београду

---

4 *Was Mann weiss, sieht man erst*; Исто, стр. 144.
